

Kıbrıs Sorununa Dair Yaklaşım ve Algıların Türk Basınına Yansıması (1954-1974)

Bayram KÜÇÜKOĞLU*

Özet

Kıbrıs Adası'nın 1878 tarihinde İngiltere'ye geçici olarak devredilmesi, İngiltere'nin 1914 tarihinde Ada'yı resmen ilhak ettiğini açıklaması ve bunun Lozan'da kabulü sonrasında Kıbrıs konusu Türkiye'nin gündeminde uzun yıllar ilk sıralarda yer almamıştır. 1954 yılında Yunanistan'ın Kıbrıs konusunu Birleşmiş Milletlerin gündemine taşıma girişimiyle, bu konu Türkiye'nin de gündemine yeniden gelmiştir. Konunun kamuoyunun dikkatine sunulmasında basının etkisi oldukça fazladır. Kıbrıs konusunda, 1954 yılı ile 20 Temmuz 1974 tarihine kadar geçen süre Türkiye için şüphesiz en kritik dönemlerden birisidir. Bu makalede, Türk Hükümetlerinin dönem içerisinde uyguladığı politikaların değişimi ve Türk basınının konuya yaklaşımı incelenmektedir.

Anahtar Kelimeler: Kıbrıs, Kıbrıs Federal Cumhuriyeti, Türk Basını, Türkiye, Yunanistan, Birleşmiş Milletler.

Reflections of the Approaches and Perceptions to Cyprus Question on the Turkish Press (1954-1974)

Abstract

After the temporary transfer of administration of the Cyprus Island to England in 1878, the official announcement of England on the accretion of the Island in 1914 and the acceptance of this situation by Turkey according to the Peace Treaty of Lausanne dated 1923, the island was out of the agenda of Turkey. In 1954 when Greece brought the case of the Island before the United Nations, Cyprus

* bykucukoglu@yahoo.com.tr

became a primarily important issue on the agenda of Turkey. The Press interest to the issue was an important variable on creating public opinion. It is a doubtless fact that the period between 1954 and July 20, 1974, is the most critical period of Turkey on the Cyprus Case. This study focuses on the Turkish governmental policies and the overall approach of the Turkish Press to the issue.

Keywords: Cyprus, Federal Republic of Cyprus, The Turkish Press, Turkey, Greece, The United Nations.

1. Giriş

Günümüzde, Kıbrıs Ada'sı mevcut jeopolitik konumu ile bölgede etkin olmak isteyen güçler için vazgeçilmezliğini korumaktadır. Geçmiş dönemlerde de bu durum benzer şekilde gelişmiştir. Kıbrıs'a sahip olan bir devlet, Doğu Akdeniz'de önemli bir mevki kontrolü altına almış olduğu gibi, Ortadoğu petrolünü kontrol etme ve olası bir savaş durumunda ise önemli bir üssü elde bulundurma avantajına sahip olabilmektedir. Türkiye açısından bakıldığında, yukarıda belirtilen hususların yanında, Ada'daki halkın huzurunun teminiyle paralel olarak, kendi varlığının sürekliliği ve güvenliği Ada'nın durumunu dikkatle değerlendirmeyi zorunlu kılmaktadır. Türkiye Cumhuriyeti açısından Kıbrıs Ada'sı önemli bir dış politika konusu olmasından öte, varlığının sürekliliği ve güvenliğinin teminatı konumundadır.¹

Doğu Akdeniz hakimiyeti için İngiltere, 19.yy başından itibaren de bir deniz üssü elde etme çabasına girmiştir. Nitekim 1814 yılında Kıbrıs'ı ziyaret eden J.M.Kinner isimli bir İngiliz memur Kıbrıs'ın İngiltere için taşıdığı önemi izah ederken, "*Kıbrıs'a malik olmak, İngiltere'yi Akdeniz'de*

¹ Osmanlı Devleti de, Akdeniz'in stratejik öneminden dolayı Venediklilerin elinde bulunan adayı kontrol altına alarak bölgedeki güvenlik ağını genişletmişti. II. Selim zamanında Lala Mustafa Paşa komutasındaki Osmanlı Ordusu tarafından 1571'de fethedilen Kıbrıs'taki halk, Osmanlı yönetiminde 1878'e kadar 307 yıl boyunca huzur içinde yaşamıştı. Türk yönetimi sonrasında, ilerleyen zaman içinde adada yaşayan Rumlarda bağımsızlık yönünde hareketlenmenin temelinde, "Megali İdea" fikri, yani Bizans İmparatorluğu'nun yeniden canlandırılmak istenmesi yatmaktadır. Sabahattin İsmail, **150 Soruda Kıbrıs Sorunu**, Kastaş Yayınları, İstanbul, 1998, s.4; H.Fikret Alasya, **Tarihte Kıbrıs**, Kıbrıs Türk Kültür Derneği, Ankara 1988, s.125,162. Bu fikrin desteklenmesinde, Prof. Dr. Niyazi Berkes'in de işaret ettiği üzere, Ortodoks Kilisesi'nin etkisinden söz etmek gerekir; hatta Bizans'ın resmi dini olan kilisenin İmparatorluk ortadan kalktığı halde varlığını sürdürdüğünü ve Kıbrıs'ta Rumların milli bilincinin sürekliliğini sağladığını da hatırlatmakta fayda vardır. Niyazi Berkes, " Hristiyanlık, Türkiye ve Kıbrıs", **Yön Dergisi**, 16 Ekim 1964, s.16. Dr.Vanezis de, Anglo-Sakson ülkelerin, Doğu'nun tahakkümü altındaki Hristiyan toplulukların yabancı işgaline karşı nasıl direndiklerini bilemediklerini ifade ederken, bunun kilise ve din adamlarıyla başarıldığına dikkat çekmektedir. P.N.Vanezis, **Makarios:Faith and Power**, Abelart-Schuman Ltd., London 1971, s.89.

üstün bir duruma yükseltecek duruma yükseltecek ve Levant ülkelerinin müstakbel kaderini tanzim edici bir mevkie ulaştıracaktır. Mısır ve Suriye derhal İngiltere'ye tabi olacaklar ve Küçük Asya'nın hareketlerini önleyici bir duruma ulaşılmış olunacaktır. Böylece, Sultan daimi kontrol altında bulundurulacak ve Rusya'nın bu bölgedeki tecavüzleri önlenmesi bile geciktirilmiş olacaktır. Kıbrıs'a malik olmak, İngiltere'nin ticaretini kayda değer bir derecede artıracak adanın zengin içkilerinin, ipeklilerinin ve diğer istihsal maddelerinin, Mısır'ın şeker ve pirincinin, Anadolu'nun tütün ve pamuğunun tevzi hakkını İngiltere'ye bahşedecektir"² ifadelerini kullanmaktadır.

İngiltere Akdeniz üzerinden, sömürge yolu denetimini gerçekleştirmek üzere yüzyılın sonlarında beklediği fırsatı bulmuş ve 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı sonunda mağlup olan Osmanlı Devleti'yle yapılan Antlaşmayla Kıbrıs Ada'sı, hukuken Osmanlı'ya bırakılmışsa da fiilen İngiliz yönetimine geçmiştir. Bu durumu, propagandasına alet eden EOKA lideri Georgios Grivas, Türkiye'nin Ada'yı birkaç bin sterline İngilizlere sattığını iddia edecek kadar yanlı bir yorumda bile bulunmuştur.³ Ada'nın İngiliz yönetimine geçmesinden itibaren Rumlar 'Enosis' taleplerini dillendirmeye başlamışlardır. Grivas, İngilizlerle ikisinde I. ve II. Dünya Savaşları'nda birlikte, üçüncüsünde ise İngilizlere karşı Kıbrıs'ta olmak üzere, üç kez savaştığını ve bu savaşlarda tek bir idealin, 'özgürlük' olduğunu iddia etmektedir. Tüm Kıbrıslı Rumların da aynı ideali taşıdığını vurgulamaktadır.⁴ Nitekim 9 Ekim 1907 tarihinde Ada'yı ziyaret eden İngiliz Sömürgeler Bakan Yardımcısı Winston Churchill'in, Mağusa Limanı'ndan Kıbrıs'a ayak bastığında bu talebi ifade etmişler, ancak olumlu bir yanıt alamamışlardır. Churchill Rumlara hitaben, "*Burada Türk ve Rum olmak üzere iki cemaat bulunduğundan emelinize kavuşmanız imkânsızdır. Memleketin yükselmesini arzu ediyorsanız, diğer unsur ile kardeş gibi geçinerek ittifakla çalışınız ki hükümet de size yardım edebilsin*"⁵ demiştir.

Birinci Dünya Savaşı'nın başlamasıyla İngiltere Kıbrıs'ı ilhak ettiğini 5 Kasım 1914'te resmen ilan etmiştir.⁶ Lozan Barış Antlaşması (1923) ile de adanın İngiltere tarafından ilhak edildiği kabul edilmiştir.⁷ Bu noktada Stanley Mayes, Kıbrıs sorunu tartışmalarında Rumların ve Yunanistan'ın,

² Vehbi Zeki, **Kıbrıs Türk Mücadele Tarihi**, C.1, Lefkoşa, 1973, s.28.

³ Charles Foley, **The Memories of General Grivas**, Longmans, 1964, s.1.

⁴ Foley, a.g.e., s.1.

⁵ Ahmet Gazioğlu, **İngilizler İdaresinde Kıbrıs (1878-1960)**, Cilt I, İstanbul 1960, Ekin Basımevi, s.55.

⁶ İbrahim Artuç, **Kıbrısta Savaş ve Barış**, Kastaş Yayınları, İstanbul 1989, s. 34.

⁷ Vehbi Zeki, **Kıbrıs Türk Mücadele Tarihi**, C.1, Lefkoşa 1973, s.39.

Lozan'a dayanarak, Türklerin Kıbrıs'la ilgili tüm haklarından vazgeçtiklerini öne sürdüklerini belirtmektedir. Devamında, “*Evet bu doğru olabilir, ancak anlayamadıkları şey, haklar ve ilgi alanı arasındaki farktır*”⁸ şeklinde eklemekte ve Kıbrıs'ın Türkiye'nin güneyinde Mersin ve İskenderun gibi iki limanını kapatan doğal bir korunak olduğunu, ayrıca Ada'da 90 bin soydaşının yaşadığını vurgulamaktadır.

İngiltere, 10 Mart 1925'te Kıbrıs'ı bir Taç Kolonisi olarak ilan etmiş ve 31 Temmuz 1920'den beri Kıbrıs Yüksek Komiseri olan Sir Malcolm Stevenson, 1 Mayıs 1925'ten itibaren valiliğe tayin edilerek Kıbrıs'ın ilk İngiliz Valisi olmuştur.⁹

İkinci Dünya Savaşı sonrasında da Kıbrıs Rum toplumu içinde, İngiltere'den bağımsız kalınarak Yunanistan ile birleşme yönünde tartışmalar yaşanmaya başlamıştır.¹⁰

16 Ağustos 1954 tarihinde, Yunanistan Hükümeti Kıbrıs sorununu resmen Birleşmiş Milletlere götürmüştür.¹¹ Kıbrıs konusunun 24 Eylül 1954 tarihinde BM Genel Kurul gündemine alınmasıyla sorun uluslararası bir mahiyet kazanmaya başlamıştır. Kıbrıs halen Türkiye'nin öncelikli konularından birisi olduğu gibi, 1954 ve 1974 yılları arasında da Türk dış politikasına yön veren en önemli meselelerden biri olmuştur. Bu kapsamda, Türk Basını da Kıbrıs Meselesi'ni takip ve kamuoyuna duyurmada özellikle konunun uluslararası platforma taşındığı 1954 tarihinden itibaren yoğun bir çaba içerisine girmiştir.

2. 1954 Öncesi Dönemde Kıbrıs Sorunu

17 Aralık 1949'da Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanı Necmeddin Sadak'ın Kıbrıs konusunda İstanbul'da verdiği demeç, aynı zamanda Kıbrıs'la ilgili verilen ilk resmi demeçtir ki, Türk Hükümeti'nin o güne kadar hareketsizlik ve ilgisizliğinin de sebeplerini ortaya koymaktadır: “*İngiltere'nin Kıbrıs'ı başka bir devlete vermek istediği hakkında hiçbir sezinti yoktur. Kıbrıs'ı isteyenlerin en hafif suçları, İngiltere dostluğuna aykırı hareket etmeleridir. Yunan Milleti'nin bu hakikatleri bildiğine şüphe yoktur.*” Dışişleri Bakanı Sadak Meclis'te bir soru önergesine verdiği cevapta benzer düşünce içerisinde olduğunu bir kez daha teyit etmekteydi: “*Kıbrıs meselesi diye bir mesele yoktur. Çünkü Kıbrıs bugün İngiltere'nin*

⁸ Stanley Mayes, **Cyprus And Makarios**, Putnam, London 1960, s.91.

⁹ Ahmet Gazioğlu, **Enosis Çemberinde Türkler-İngiliz Yönetiminde Kıbrıs (1878-1952)**, Cilt:II, Kıbrıs Araştırma ve Yayın Merkezi, İstanbul 1996, s.193.

¹⁰ H.Fikret Alasya, **Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Tarihi**, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, Ankara 1987, s.10-11.

¹¹ Fahir Armaoğlu, **Kıbrıs Meselesi 1954-1959**, Sevinç Matbaası, Ankara 1963, s.60.

hâkimiyet ve idaresi altındadır ve İngiltere'nin Kıbrıs'ı başka bir devlete devretmek niyetinde ve temayülünde olmadığı hakkında kanaatimiz tamdır. Bu böyle olunca gençlerimiz beyhude yere heyecana kapılıyorlar. Lüzumsuz yere yoruluyorlar.”¹²

Gerçekten de İngiltere'nin Ada'yı elinden çıkarma yönünde iradesini gösterir bir işaret olmaması, Türkiye'nin Kıbrıs'la ilgili bir çaba içerisine girmesini engelleyen en büyük gerekçeydi. Çünkü bu dönemde İngiltere'nin tavrı halen Ada'nın kraliyet egemenliği altında kalmasının sağlanması yönündedir. Kıbrıs Vali Muavini Mr. Truribul, Ocak 1949'da Vatan Gazetesi muhabirine, İngiliz Hükümeti'nin görüşünü şöyle açıklıyordu;

"İngiltere'nin Kıbrıs'ı Yunanistan'a terk edeceği yahut Ada'nın Yunanistan tarafından ilhak olunacağı yolundaki iddialar tamamen hayal mahsulü olup hiç bir esasa dayanmamaktadır. Ada'nın ilhaki fikri, ideolojik olmaktan ziyade politiktir. Bu fikrin yahut bir başka idenin, Ada asayiş ve emniyetini tehdit eder şekil almasına İngiltere rıza gösteremez ve göstermeyecektir.”¹³

Oysaki Yunanistan ve Ada'daki Rumların, kısaca 'Enosis' olarak isimlendirdikleri ilhak hedeflerine ulaşma gayretleri, İngiltere'nin Ada'yı devraldığı 1878 yılından beri devam eden bir süreçti. Türkiye Cumhuriyeti'nin bu anlamda kaygısızlığı, İngiltere'ye olan güvenden kaynaklanmaktaydı. Oysa İngiltere'nin bölgede etkinliği artık azalmaya başlamıştı.

Türkiye, tarihsel hafızaya bakıldığında, Rus tehlikesi karşısında genelde kuvvetli bir Avrupa politikasına ve devletine yönelmişti. Bu devletler içinde, 1878 yılına kadar İngiltere önemli bir yer tutmaktaydı. 1878'den I.Dünya Savaşı'na kadar olan süreçte Almanya İngiltere'nin yerini almış ve 1938'den itibaren İngiltere yine Türkiye'nin önemli bir dış politika dayanağı olmuştu. Fakat 1939 sonrasında, altı yıllık bir dünya savaşından sonra, İngiltere artık Avrupa dengesinin bir temeli olma kabiliyetini kaybetmiş görünüyordu. Akdeniz'de bile tutunamayıp, 1946 yılı sonunda bu bölgeyi Amerika'nın himayesine bırakmıştı.¹⁴ Bu durum, şüphesiz, İngiltere'nin Kıbrıs Ada'sından da bir süre sonra çekilmek isteyebileceği ihtimalini de göz önünde bulundurmayı gerektirmekteydi.

Yunan Başbakanı Sofokles Venizelos, 16 Şubat 1951 tarihli demecinde, Kıbrıs'ın Yunanistan'a ilhak edilmesi gerektiğini resmen ileri sürmüştü.

¹² Armaoğlu, a.g.e., s.19-20.

¹³ Vehbi Zeki, **Kıbrıs Türk Mücadele Tarihi**, C.1, Lefkoşa 1973, s.53.

¹⁴ Armaoğlu, a.g.e., s.2.

Venizelos'un bu demeci, Kıbrıs Sorunu'nun günümüze kadar olan safhasında bir dönüm noktası olmaktadır. Çünkü Yunanistan'ın meseleye resmen karışmamış olması, Türkiye'nin ilgisiz veya endişesiz bir durum almasındaki diğer önemli etkendi. Bu durum Türkiye için yeni bir gelişme idi.¹⁵ Bunun neticesinde, 14 Mayıs 1950 seçimleri ile 22 Mayıs'ta iktidara gelen DP Hükümeti'nin Dışişleri Bakanı Fuat Köprülü gazetelere verdiği demeçte: “Ülkemize nispetle coğrafi önemi, oradaki soydaşlarımızın mühim bir kitle teşkil etmesi ve tarihi bağlarımız dolayısıyla, Kıbrıs'ın durumunun bizi çok yakından alakadar etmesi gayet tabiidir. Ada'nın hukuki durumunda herhangi bir değişiklik olursa bunun bizsiz ve haklarımıza aykırı şekilde yapılmasına imkân bırakmayız”¹⁶ ifadelerini kullanırken, Türk Hükümeti'nin Kıbrıs'a bakışındaki önemli değişimi de ortaya koymaktadır.

Nitekim Yunanistan'ın 1954 yılında, Kıbrıs konusunu BM'in 73.maddesinde yer alan *self-determinasyon* ilkesine dayanarak “Kıbrıs'ta Rum nüfusunun hâkim unsur olduğunu ve kendi başına bir yönetim kurması gerektiğini savunarak”¹⁷ Birleşmiş Milletlerin gündemine getirmesi üzerine, Türkiye de, bu soruna taraf olduğunu ortaya koymuştur.¹⁸ Ancak bu dönemdeki Türk Hükümetinin programında Kıbrıs konusunun yer almaması dikkat çekicidir. Sonraki 4. Menderes hükümet programında, Kıbrıs'ın dış siyasetin önemli bir unsuru olduğu ve bu konudaki görüşlerin muhafaza edildiği vurgulanmaktadır.¹⁹

Bu önemli gelişme basında; örneğin Milliyet'te, “Yunanistan'ın Kıbrıs'ın gelecekteki statüsü ile ilgili olarak hazırladığı rapor teklifi BM'ye sunulmuştur. Başbakan Papagos'un imzasını taşıyan proje, Kıbrıs'ta plebisit yapılmasını müzakereye açılmasını, göz önünde bulundurmaktadır”²⁰ ifadeleriyle yer alır. Ancak bu başvuru neticesinde Yunanistan istediği sonucu alamamış ve teklifi BM siyasi komisyonunda reddedilmiştir. Cumhuriyet gazetesi durumu şu şekilde aktarmıştır: “Genel Kurul siyasi komisyonu, bugün öğleden sonraki toplantısında Kıbrıs müzakerelerine devam etmemeye 11 çekimser oya karşı 49 oyla karar vermiştir. Bu karara göre, komisyon Ada halkının kendi kendilerini idare haklarının tanınmasını isteyen, Yunan karar suretini oylamaya sokmayacaklardır.”²¹

¹⁵ Armaoğlu, a.g.e., s.26.

¹⁶ **Hürriyet**, 20 Nisan 1951.

¹⁷ **Anadolu Ajansı Bülteni**, 12 Ağustos 1954.

¹⁸ Nihat Erim, **Bildiğim Gördüğüm Ölçüler İçinde Kıbrıs**, Ankara 1975, s.4.

¹⁹ Neşe Erdilek, “Hükümetler ve Programları”, **Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi**, C.4, İletişim yayınları, İstanbul 1983, s.995.

²⁰ “Yunanistan Kıbrıs İhtilafını BM'e Getirdi”, **Milliyet**, 21 Ağustos 1954.

²¹ “Kıbrıs Davasında Yunan Hezimetini”, **Cumhuriyet**, 16 Aralık 1954.

Kıbrıs Davasının Türkiye için artık, “İngiltere’nin işleridir” anlayışından çıkılmaya başlandığı zamanlarda, dönemin Başbakanı Adnan Menderes (1950-1960) yaptığı açıklamalarda, öncelikle kamuoyunun tereddütlerini gidermek ve onlara güven vermek, sonra da olası taşkınlıkları önlemek amacını gütmekteydi. Dünya kamuoyu ve özellikle de Yunanistan ve Rumlara karşı kararlılığını vurgularken, “*Kıbrıs asla Yunanlıların olmayacaktır, hükümet olarak gerekli bütün önlemler alınmıştır. Onun için Türk Milletinin Kıbrıs davasında itidal ile hareket etmesi çok yerinde olur*”²² ifadelerine yer vermektedir.

Menderes hükümetleri döneminde, başlangıçta, neredeyse 1955 ortalarına kadar ‘*Kıbrıs’ın İngiltere’nin iç işi olduğu*’ fikri hâkim olmuştu. Nitekim, 2. ve 3. Menderes Hükümetleri programında Kıbrıs ile ilgili bir husus bulunmamaktadır. Ancak 4. Menderes Hükümeti (Aralık 1955-25 Kasım 1957) programında “*Kıbrıs meselesi üzerinde hassasiyetle durulduğu ve herhangi bir yanlışlığa mahal bırakılmayacağı*” yönünde ilgili ve kararlı bir tutum sergilendiği görülmektedir. Aralık 1956’ya kadar ‘*Kıbrıs’ın Türkiye’ye devredilmesi gerektiği*’ de kaydedilmektedir. 5. Menderes Hükümeti (Kasım 1957-Mayıs 1960) programında “*Kıymet verdiğimiz Türk - Yunan dostluğunu korumak ve bu ihtilafı ortadan kaldırmak için azami hüsnüniyet göstermiş ve Kıbrıs’ın taksimine razı olmak suretiyle yapabileceğimiz fedakârlığın hududuna varmış bulunuyor*” şeklinde oldukça belirgin ifadeler kullanılmaktadır. Bu kapsamda, Haziran 1958’e kadar ‘*Taksim*’ fikri ön plana çıkmış ve Şubat 1959 tarihine kadar da müşterek idare prensibi benimsenmiştir.²³

²² “*Kıbrıs Hiçbir Zaman Yunanlıların Olmayacak*”, **Hürriyet**, 29 Ağustos 1954.

²³ Menderes’ten sonra, 1960 Anayasası ile kurulmuş Kıbrıs Cumhuriyeti’nin mevcut durumunun idamesi hedeflenmiştir. Nitekim I.Gürsel Hükümeti (1960-1) programında, “*Kıbrıs’taki cemaatimizin haklarını ve menfaatlerinin korunmasına ve Kıbrıslı soydaşlarımızın istikbalinin teminat altına alınmasına imkân verecek olan Zürih ve Londra Antlaşmalarının nihai tekemmül safhasına ulaşmaktayız*” denilmektedir. 8.-9. İnönü Hükümetleri (1961-2), Kıbrıs Cumhuriyetinin mevcut anlaşmalar dairesinde sükûn ve ahenk içinde bütün vatandaşlarını refah ve saadete ulaştırmasını hedeflerken, 10. İnönü Hükümeti (1963-5), Zürih ve Londra Antlaşmaları’nın hilafına davranıldığını ve Türkiye’nin soydaşlarını korumak için gerekene başvuracağı uyarısını yapmaktadır. S.H.Ürgüplü Hükümet (1965) de, Türkiye’nin ve Kıbrıs’taki Türk Cemaatinin Milletlerarası Antlaşmalardan doğan haklarının bütününe korumak ve Türk Cemaatine yönelik yeni tecavüz veya baskıları engellemek kararlılığını vurgulanmaktadır. Demirel Hükümetleri (1965-71) döneminde, Zürih ve Londra Antlaşmalarından doğan hakların gerekirse kullanılacağı, Kıbrıs’ın bağımsızlığının devamı hususunda iki Cemaat arasındaki görüşmelerin bağımsız devletin yeniden ihya edilmesine imkân verecek bir anlaşma ile sonuçlanabilmesinin hedeflendiği ve barışın tesisi yönündeki kararlılık sergilenmeye devam edilmiştir. 1970’li yıllarda, N.Erim (1971-2), F.Melen (1972-3), N.Talu (1973-4) hükümetleri, Kıbrıs Türk Toplumunun anlaşmalarla sağlanan haklarına Rum idarecilerinin yeni bir saldırısı karşısında

3. 1954-1960 Dönemi

Yunanistan'ın, BM'ye getirdiği Kıbrıs'a self-determinasyon verilmesi konusunun 17 Aralık 1954'de, 1'e karşı 50 NATO üyesi devletin oyu ile ret edilmesinden²⁴ sonra, farklı bir yönteme başvurduğu görülmektedir. 1955 yılının Nisan ayından itibaren, yeni yöntemin en etkin silahı olarak kullanılan, EOKA (Ethniki Organosis Kibriyon Agoniston) "Kıbrıs Mücadelesi Ulusal Örgütü" tedhiş eylemlerine başlamıştır.²⁵ Ada içerisinde yapılan eylemlerle öncelikle İngiltere'nin ikna edilmesi ve sonrasında Ada'daki Türklerin sindirilmesi hedeflenmektedir. Bu faaliyetler Türk basınında Kıbrıs'ı ilk kamuoyu gündemine getiren Hürriyet gazetesinde şu şekilde yer almaktadır;

*"EOKA teşkilatı tedhiş hareketine tüm şiddetiyle devam etmektedir. Dün yine Ada'nın farklı yerlerinde 8 bomba daha patlamıştır. Ada Türkleri adına Kıbrıs Türk Birliği başkanı Dr. Fazıl Küçük bugün BM Genel Sekreterliğine telgraf çekerek Rum ilhakçılarının cinayetlerini protesto etmiştir. Küçük'ün Adnan Menderes'e de yolladığı mektup da Ankara'yı harekete geçirmiştir. Hükümet ırkdaşlarımızın tecavüze uğraması karşısında bir taraftan İngiltere hükümetinden tedhişçilik hareketinin durdurulması ve halkın can-mal güvenliğinin korunması için acil önlemlerin alınmasının isteyecektir, diğer taraftan da bu olayların başlıca sorumlusu olan Yunanistan'a bir protesto notası gönderilecektir."*²⁶

İçişleri Bakanı Polikarpos Yorgacis ise EOKA tedhişini bağımsızlık mücadelesinin meşalesi olarak nitelemektedir.²⁷

İngiltere'nin Ada'dan bir şekilde çekilmek düşüncesi olduğu anlaşılmaktadır. Ancak bunu yaparken Akdeniz ve Ortadoğu'daki önemli bir üs konumunda olan Kıbrıs'tan tamamen vazgeçmek arzusunda değildir. Ada'nın sorumluluğundan kurtulurken yine orayı kullanabileceği bir düzenin

Türkiye elinde olan her imkânı kullanarak soydaşlarının ve Türkiye'nin güvenliğini korumaya kararlı olduğuna ve bu kapsamda, antlaşmalardan doğan hakların kullanılacağına dikkat çekilmektedir. I. Ecevit Hükümeti (1974) programında: "*İki cemaatten oluşan Kıbrıs'ta Türk Toplumunun eşit egemenlik statüsünün korunması ve Devlet yönetiminde iki cemaat arasında her yönü ile huzurlu bir işbirliğinin sağlanması için en isabetli çözüm şeklinin federatif bir sistem de bulunacağına inanıyoruz*" şeklinde bir bakış açısı da yansıtılmaktadır. İsmail Arar, **Hükümet Programları (1920-1965)**, Burçak Yayınevi İstanbul, 1968;

http://www.tbmm.gov.tr/kutuphane/e_kaynaklar_kutuphane_hukumetler.html.

²⁴ Süha Bölükbaşı, "*The Cyprus Dispute and the United Nations: Peaceful Non-Settlement Between 1954 and 1996*", **International Journal of Middle East Studies**, Vol.30, No.3 Ağustos 1998, s.413.

²⁵ **Anadolu Ajansı Bülteni**, 01 Nisan 1955.

²⁶ **Hürriyet**, 24 Haziran 1955.

²⁷ **Fileleftheros**, 02 Nisan 1964.

peşindedir gerçekte. Ancak Yunanistan ve Ada'daki Rumların gayesi onu tamamen bölgeden çıkartmaktır. Bu tazyike karşı en etkili savunma Ada'daki Türklerin ve Türkiye'nin devreye sokulmasıdır. O dönemde Kıbrıs'a yönelik İngiliz siyasetinin ana mihverininin bu yönde şekillendiğini söylemek yanlış olmayacaktır.

İngiltere bu siyasi düşünce içerisindeyken, Londra'da bir konferans düzenleneceği haberleri gazetelere yansımaktadır; *“İngiliz hükümeti bugün hem Avam hem de Lordlar kamarasında, yaptığı bir açıklamada Kıbrıs konusu da dâhil, Doğu Akdeniz bölgesiyle ilgili siyasi ve askeri sorunları görüşmek üzere Türkiye ve Yunanistan'ı Londra'ya temsilciler göndermeye davet ettiğini açıklamıştır. Muhalefet İşçi Partisiyle, Liberal Partisi de bu kararı desteklediklerini açıklamışlardır.”*²⁸

Nitekim Akis Dergisi²⁹nde çıkan yazıda benzer düşünceler ifade edilmekte ve İngiltere'nin konferans düzenlemekteki niyeti değerlendirilmektedir; *“Londra Hükümeti bu konferansı toplamakla üzerindeki mesuliyetlerin bir kısmını devretmek istiyordu. İngiltere'nin Kıbrıs'ı Yunanlılara terk arzusu yoktu, ama kendilerinin Ada'daki mevcudiyetleri de kolay izah edilebilecek bir mevcudiyet değildi... Bu bakımdan politikasının ve tutumunun bir desteğe ihtiyacı vardı. Bu desteği en iyi biz temin edebirdik. Biz de Ada'nın Yunanistan'a terkinin aleyhindeydik. Üstelik Ada'nın ilk sahibi biz idik. İngiltere Türkiye'nin meseleye katılmasıyla kuvvet kazanıyordu”*.³⁰

Kıbrıs konusunda tarihi dönüm noktalarından birisi de, işte bu Londra Konferansı'dır. İngiltere, Yunanistan'la birlikte Türkiye'yi de davet ederek, konunun muhataplarının bu üç ülke olduğunun altını çizmiş oluyordu. Bu güne kadar hep kendi ve İngiltere arasında bir problemmiş gibi göstermeye çalıştığı Kıbrıs davasında, hem de muhatabı tarafından, Türkiye'nin olaya dâhil edilmesi, Yunanistan için önemli bir mesaj niteliğini de taşımaktaydı. Forum Dergisinde yayımlanan bir yorumda; *“Her ne olursa olsun Kıbrıs meselesi bir İngiltere-Yunanistan meselesi değil, olsa olsa Türkiye, İngiltere ve Yunanistan meselesidir”*³¹ ifadeleri Türkiyesiz bir çözüm yolunun mümkün olmayacağı öngörüsü dile getiriliyordu.

Rum gazeteci ve yazar Makarios Druşotis “EOKA” adlı kitabında Londra Konferansını değerlendirirken, *“İngiltere için Kıbrıs sorununun*

²⁸“Türk ve Yunan Hükümetlerinin Katılımıyla Kıbrıs için Londra'da bir Konferans Toplanıyor”, **Hürriyet**, 01 Temmuz 1955.

²⁹ Akis Dergisi, 15 Mayıs 1954 -1 Ocak 1968 tarihleri arasında yayımlanmıştır.

³⁰ **Akis**, 27 Ağustos 1955.

³¹ “Kıbrıs Meselesi”, **Forum Dergisi**, 15 Eylül 1954, Sayı 12, s.6.

neticesinin ‘Özgür Dünyanın’ komünizm tehlikesinden korunması ekseninde” olduğunu belirterek, bu amaçla Türkiye ve Yunanistan’ın katıldığı bir konferans düzenlendiğini vurgulamaktadır.³²

Aynı dönemde, İngiltere Başbakanı Anthony Eden (1955-1957)’in hem Türkiye ve hem de Yunanistan’a yönelik mesajını içeren konuşması gazetelerde yer almaktaydı;

“Başbakan Eden, dün Avam kamarasında Kıbrıs’ın Türkiye için stratejik önemini belirtti. Yeşilada’nın İngiltere’ye geçişini bütün ayrıntılarıyla anlatan Başbakan konuşmasında: Yunanistan’ın Kıbrıs’la bir ilgisi yoktur, Kıbrıs konusunun Türkiye olmadan çözülmesi imkânsızdır dedi.”³³

Bu gelişmeler neticesinde Kıbrıs’a yönelik ilgi ve alakanın uyanmasıyla Türk Hükümetlerinin bu safhada, ‘Kıbrıs’ın, Türkiye’den geçici bir süre ile İngiltere tarafından alındığı, geri verilecekse de muhatabının Türkiye olması gerektiği’ düşüncesini savunduğu görülmektedir. Bu konu gazetelere şu şekilde yansımıştır;

“Mecliste, Selanik davasına değinen Dışişleri Bakanı Fuat Köprülü Yunanistan ile pazarlığa girişmeyeceğiz dedi. Rize milletvekili Kemal Balta da konuşmasında, İngilizler kalleşlik yapmadıkları takdirde bir mukavele ile aldıkları Kıbrıs’ı bize geri vermeleri gerekir. 150.000 vatandaş gaddar bir idareye terk edilemez dedi”.³⁴

“BM baş delegemiz S. Sarper dün Amerika’da bir televizyona yaptığı açıklamada, Türkiye’nin Lozan anlaşmasına hala sadık olduğunu ancak bunun sömürgeciliği onayladığımız anlamında değerlendirilmemesi gerektiğini söylemiştir. İngiltere’nin Ada’yı terk ederse Türkiye’nin ne yapacağı sorusuna da, bu boşluğun Türkiye tarafından doldurulmasından daha doğal bir şey olamayacağı cevabını vermiştir”.³⁵

Dr. Turhan Feyzioğlu da bir makalesinde; Kıbrıs’ın geçmişte Türklere ait olduğu için, eğer İngiltere çekilecekse, iadesinin Türkiye’ye olması gerektiğini ifade etmekte ve ülkenin güvenliği açısından da bunun

³² Makarios Druşotis, **Karanlık Yön EOKA**, Galeri Kültür yayınları, Lefkoşa, 2007, s.167.

³³ “Kıbrıs İşi Türkiye Olmadan Çözülemez”, **Hürriyet**, 16 Şubat 1956.

³⁴ “Yunanistan ile Pazarlığa Girişmeyeceğiz”, **Milliyet**, 14 Şubat 1956

³⁵ “İngiltere Kıbrıs Adasını Terk Ederse Yerini Türkiye Alacak”, **Hürriyet**, 29 Ağustos 1956.

gerekliliğine işaret etmektedir.³⁶ Bu düşünce önceden beri Ada'daki Türklerin de zihninde mevcuttur. Nitekim bu husus Kıbrıs Türk gazetelerinde, “*Yüz bine yakın Kıbrıs Türkü, Anavatan hasreti içinde yanıyor. Kıbrıs Türkiye'ye iade edilmeli*”³⁷ şeklinde ifade edilmektedir.

Ancak geçen zaman içerisinde Ada'nın Türkiye'ye iadesi gibi bir hususun hiç kimse tarafından düşünülmediği ve böyle bir yaklaşımın imkânsızlığı anlaşılmış, Türkiye'nin Kıbrıs politikasında yeni bir anlayış ortaya çıkmıştır. Bu safhada ‘Ada'nın Türkiye'ye iadesi gereklidir’ tezi terk edilir -ki bunda İngiltere ve ABD'nin baskılarının etkili olduğu söylenebilir- ‘Taksim’ fikri yani, Ada'nın iki toplum arasında bölünmesi gerektiği ifade edilmeye başlanmıştır. Dönemin Dışişleri Bakanı Fatin Rüştü Zorlu (1957-1960)'nun “*Türkiye'nin taksimi kabul etmekle bu meselede azami fedakârlığı yaptığı ve Kıbrıs'ın geleceğinde Türk milli iradesi dışında bir çözüm yolunun benimsenmeyeceği*”³⁸ yönündeki açıklamaları ile Başbakan Menderes'in paralel yönde bir görüş ortaya koyması³⁹ bu yönde bir eğilimin somut ifadesi olarak değerlendirilebilir. Ada'da Türk toplum lideri Dr. Fazıl Küçük'ün de, Ada taksim edilmediği takdirde bir sivil savaşın çıkacağı⁴⁰ yönündeki açıklaması, Türk Hükümetiyle ortak hareket edildiğini kanıtlar mahiyettedir.

1957-58 yılları Kıbrıs sorunun en kritik dönemlerinden birisiydi. Rumların tedhişlerinin arttığı bu dönemde Türk Hükümetlerinin ve TBMM'nin hassasiyeti de yükselmişti.⁴¹ TBMM'nin, Hükümetin Kıbrıs siyasetini onaylaması⁴² Başbakan'ın elini güçlendirmiş ve Mac Milan'a yazdığı mektupta, “*En iyi çözüm yolunun Kıbrıs'ta taksimi kabul etmek olduğunu ve Türkiye'nin taksimden başka çözümü kabul etmeyeceğini*” belirtmişti.⁴³ Bu dönemde, hükümetten muhalefete, basın ve kamuoyuna kadar, dış siyaset konusunda ortak bir çizgide buluşulduğu görülmektedir.

Ancak çok geçmeden ‘Taksim’ tezinde de bir sonuç almak mümkün olmamıştır. Bunda, yine İngiltere'nin etkili olduğunu söylemek yanlış

³⁶ Turhan Feyzioğlu, “*Kıbrıs Meselesinde Görüşümüzü Duyurmalıyız*”, **Forum Dergisi**, 27 Nisan 1954, s.10.

³⁷ **Halkın sesi**, 11 Nisan 1953.

³⁸ “*F.R. Zorlu Açıkladı: Kıbrıs Türkiye için Milli bir Davadır*”, **Hürriyet**, 05 Ocak 1957.

³⁹ “*Kıbrıs'ın Taksimi İçin Teşebbüse Geçtik*”, **Hürriyet**, 06 Ocak 1957.

⁴⁰ “*Kıbrıs Taksim Edilmezse Ada'da Mutlaka Bir İç Savaş Çıkar*”, **Tercüman**, 29 Nisan 1957.

⁴¹ 1957 yılı için bkz. **Ayn Tarihi**, “*Kıbrıs Meselesi*”, a).Olayların Takvimi (s.219), b).Belgeler (s.228) c).Yankılar (s.235-241).

⁴² “*Meclis Kıbrıs İçin Son Sözü Söyledi: Taksim.*”, **Hürriyet**, 17 Haziran 1958.

⁴³ “*Menderes Kıbrıs İş Hakkında Mac Milan'a Kesin Cevap Verdi.*”, **Hürriyet**, 28 Haziran 1958.

olmayacaktır. Nitekim İngiltere'nin bu konudaki tavrı, dönemin Kıbrıs Valisi Sir Hug Foot'un bir beyanatında ortaya konulmaktadır.⁴⁴

Sonraki dönemde İngiltere ve ABD'nin, Türkiye ve Yunanistan üzerindeki baskıları her iki tarafın da sert tutumlarından taviz vermeleri sonucunu doğurmuştur. Akis Dergisi Türkiye'nin tavizkar tavrını eleştirerek; *“Türk Hükümeti'nin Kıbrıs konusunda yumuşak bir politikaya dönüşü ile dış yardımlar hemen hemen aynı döneme rastlamıştır...”*⁴⁵ şeklinde bir yoruma yer vermiştir. Bu çerçevede basının, hükümetlerin tasarruflarını, kendi siyasi pencerelerinden değerlendirmelerinin bir sır olmadığı ifade edilebilir.

Neticede, Federal bir Kıbrıs Cumhuriyeti kurulması yönünde ortak bir çalışma içerisine girilmesi de bu dönemde gerçekleşmiştir.

*“Kıbrıs buhranının ortaya çıkmasından bu yana ilk defa Türkiye ile Yunanistan arasında direk olarak görüşmeler yapılmakta ve Ada statükosunu değiştirecek ortak bir plan hazırlanmaktadır. İngiltere Hükümeti, Türkiye ile Yunanistan'ın ortak hazırlayacakları Kıbrıs Planını, kendisine Ada'da askeri üs tanınması şartı ile her ne olursa olsun kabul edecektir.”*⁴⁶

Bunun sonucunda, 1959'da Zürih ve Londra Antlaşmaları imzalanmış⁴⁷ ve İngiltere, Türkiye ve Yunanistan'ın garantörlüğünde Kıbrıs Federal Cumhuriyeti (1960) kurulmuştur. *“Kıbrıs Cumhuriyet Oldu”* başlığıyla verilen haberde antlaşmanın içeriği ile ilgili bilgi verilmektedir;

“Türk Dışişleri Bakanı F. Rüştü Zorlu Kıbrıs'a dair bir anlaşmanın kabul edildiğini resmen açıklamıştır. Anlaşmanın uygulanmasına 2 ay sonra başlanacaktır. Kıbrıs konusunda bugün Londra'da varılan anlaşmanın ana hatları şunlardır:

1. İngiltere, Türkiye ve Yunanistan Zürih'te yaptıkları anlaşmayı kabul etmişlerdir.
2. Türkiye ile Yunanistan da İngiltere'nin üs tekliflerini kabul etmiştir.
3. Kıbrıs bağımsız bir devlet haline getirilecektir.
4. Bağımsız statü Türkiye, İngiltere ve Yunanistan tarafından garanti altına alınacaktır.

⁴⁴ “Kıbrıs Valisi Foot İşi Azıtarak ‘Ada Taksim Edilemez’ Diyor”, **Tercüman**, 23 Haziran 1958.

⁴⁵ **Akis**, 27 Aralık 1958, s.15.

⁴⁶ “Türkiye ile Yunanistan Plan Hazırlığına Başladılar”, **Tercüman**, 02 Ocak 1959.

⁴⁷ **Anadolu Ajansı Bülteni**, 19 Şubat 1959.

5. Belli bir sayıdaki Türk ve Yunan askerileri Ada'da bulunacaktır. İngiltere kendi egemenliği altındaki üsleri koruyacaktır.

6. Dâhili bakımdan Ada'da Kıbrıslı Rum ve Türkler temsil edilecek, her iki tarafında %30 ve %70 oranında temsil edilecekleri ortak bir meclis olacaktır.

7. Cumhurbaşkanı Kıbrıslı Rum olacaktır.”⁴⁸

Zürih Antlaşması'ndan hemen sonra Akis'te eleştirel bir yazı yayımlanmış ve “Zürih'te varılan iki taraflı anlaşma zemininin Türklere ve bilhassa Türkiye'ye neler kaybettiği açıkça ortadadır. Taksim sözü tarihe karışmıştır ve Kıbrıs'ta Rumların hâkimiyetinde bir hükümetin kurulması kabul edilmiştir.”⁴⁹ yorumu yer almıştır. Aynı konuda Rum yazar Makarios Druşotis ise, Zürih Antlaşması'nı bir Türk zaferi olarak nitelemektedir.⁵⁰ Bu iki yorum, her iki ülkede de mevcut anlaşmadan memnun kalmayan kesimlerin olduğunu göstermesi açısından ilgi çekicidir. Çünkü her iki taraf da Kıbrıs'la ilgili hedeften sapıldığını değerlendirmektedir.

Antlaşma kapsamında yaptığı haberde, Kim Dergisi⁵¹'nin Ada'ya gönderilen 650 kişilik Türk askeri birliğine vurgu yaparken, “Artık Ada'da her iki devletin askeri vardı. Hele Türklere karşı girişilecek herhangi bir tecavüz hareketini önleyecek olan Mehmetçik vardı...”⁵² ibarelerine yer vererek, aynı zamanda olumlu bir yaklaşım içerisinde olduğu görülmektedir.

Oysaki iki ayrı toplumun yaşadığı Ada'da, hiçbir zaman kaynaşmamış insanların, bu antlaşmayla tek bir devlet çatısı altında yaşamalarını beklemek, nafi bir gayret olarak görünmektedir. Nitekim süreç içerisinde, 1970'li yıllarda Türk Cemaat Meclisi Başkanı ve KKTC (1983)'nin ilk Cumhurbaşkanı Rauf Denктаş, “The Cyprus Triangle” adlı kitabında; “Kıbrıs Milleti geçmişte hiç olmadı ve bugün de yoktur”⁵³ ifadesiyle bu gerçeği vurgulamaktadır. Yine diğer bir makalesinde; dönemin BM Genel Sekreteri Kurt Waldheim'in 30 Mayıs 1972 tarihinde Güvenlik Konseyi'ne sunduğu raporunda ‘bağımsız’, ‘üniter’ gibi kelimelerin kullanılmasının dahi her iki kesimde de şüpheyle karşılandığı bir ortamda, devamlı bir çözüme erişmenin ne derece güç olduğunu belirttiğini ifade etmektedir.⁵⁴ Aynı

⁴⁸ “Kıbrıs Cumhuriyet Oldu”, **Tercüman**, 20 Şubat 1959.

⁴⁹ **Akis**, 14 Şubat 1959, s.9.

⁵⁰ Druşotis, **a.g.e.**, s.272.

⁵¹ Kim Dergisi, 30 Mayıs 1958-05 Nisan 1968 tarihleri arasında yayımlanmıştır.

⁵² **Kim**, 17 ağustos 1960, s.35.

⁵³ Rauf R.Denktaş, **The Cyprus Triangle**, George Allen & Unwin, London 1982, s.1.

⁵⁴ Rauf Denктаş, “Kıbrıs: Yeni Görüşmelerin Eşiğinde”, **Dış politika**, Foreign policy Institute, Ankara 1979.

konuya Rumların bakışı ise farklıdır. Onlara göre egemen bir memleket içinde, iki grup insanın, hudutları çizilmiş ayrı ayrı bölgelerde yaşamaları imkânsızdır.⁵⁵

Her iki toplumun da, kendi hedefleri açısından ortaya koydukları yaklaşımlarda, birbirlerine tamamen zıt düşüncede oldukları söylenebilir. Türklerin Ada'da coğrafi bir ayrıma dayanan farklı iki yönetim anlayışına karşılık, Rumların kendi egemenliklerinde üniter bir yapıyı esas aldıkları gözlemlenmektedir.

4. 1960-1974 Dönemi

Kıbrıs'ta 1960'da Cumhuriyet'in ilanıyla sağlanmaya çalışılan sükûn çok uzun sürmemiş, Makarios kısa süre sonra, Anayasada yapılması gereken değişiklikleri dillendirmeye başlamıştır. 15 Ağustos 1962'de bir konuşmasında, “*Şimdi mücadele yeni bir şekil almıştır ve nihai gayemizi gerçekleştirenceye kadar da devam edecektir*”⁵⁶ tavrını ortaya koymuştur. Hemen sonra ‘13’⁵⁷ maddelik bir teklifle Türkiye’yi ziyaret etmiştir.⁵⁸ 30 Kasım 1963'te Türk ve Rum cemaati haklarının adil bir hale getirileceği iddiasıyla hazırladığı anayasa tadil tasarısı, 7 Aralık 1963'te İnönü başkanlığındaki Bakanlar kurulu tarafından reddedilmiştir. Konuyla ilgili yayınlanan hükümet tebliği şu şekildedir; “Kıbrıs cumhurbaşkanının muhtırası Zürih ve Londra antlaşmalarının ve Kıbrıs anayasasının tadilini teklif etmektedir. Kıbrıs'taki Türklerin hayati hak ve menfaatlerinin teminatını ihtiva eden bu vesikalar üzerinde müzakere açılmasını isteyen böyle bir teklifin kabulüne imkân olmadığından reddine karar verilmiştir”.⁵⁹

Makarios bir yandan reddedilirken, diğer yandan da, Ada'da tedhiş hareketlerinin yeniden ve daha şiddetli olarak başlamasına destek vermiştir. Nitekim Kleridis Makarios'la yaptığı konuşmalardan onun niyetini şu şekilde anladığını ifade etmektedir; “*Makarios Türk toplumuna Zürih ve Londra Antlaşmalarının verdiği aşırı hakları aşama aşama feshetmeye ve bu hakları, uluslararası planda genel olarak kullanılan azınlık haklarına sahip bir azınlık durumuna indirgemeye niyetliydi.*”⁶⁰

⁵⁵ Kim, 24 Nisan 1962, s.11.

⁵⁶ Pierre Oberling, **Kıbrıs Faciası**, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1990, s.5.

⁵⁷ 13 rakamını çok seven Makarios 12 Ada'dan sonra 13. Ada olarak Kıbrıs'ı Yunanistan'a bağlamak hedefindedir. (Bkz. Rauf R.Denktaş, **Rauf Denktaş'ın Hatıraları Cilt 5**, Boğaziçi Yayınları, İstanbul 1997, s.155)

⁵⁸ **Anadolu Ajansı Bülteni**, 22 Kasım 1962.

⁵⁹ **Hürriyet**, 7 Aralık 1963.

⁶⁰ Glafkos Klerides, **My Deposition**, Vol. 1, Alithia, Nicosia 1989, s.205.

1963 Aralığının sonunda Rumlar, Türklere karşı tarihe ‘Kanlı Noel’ olarak geçen saldırılarını, 2 Türkü Lefkoşa’nın Tahtakale semtinde öldürerek başlatmışlardır.⁶¹ Lefkoşa’da, Doktor Binbaşı Nihat İlhan’ın eşi ve üç çocuğunu katletmeleri⁶² ile tedhiş eylemleri zirveye tırmanmıştır.

Dönemin Yunanistan Başbakanı Yorgo Papandreu ise 1963 kanlı olaylarını demokratik bir ihtilal olarak nitelermekte ve bu ihtilali şimdi Yunanistan’ın devraldığını düşünmektedir.⁶³

1963 olaylarına ABD ve NATO’nun yaklaşımını ise Rauf Denктаş, bir ABD’li bayan diplomatın kendisine söyledikleri ile açıklamaktadır, “Kıbrıs’ta iki NATO ülkesinin savaşıma tehlikesi olmasaydı biz de ilgilenmezdik.”⁶⁴ Bu aynı zamanda, büyük ülkelerin kendi çıkar ve ilgi alanlarına olan irtibatın, farklı coğrafyalara nasıl yansıdığına da bir göstergesi sayılabilir.

Kıbrıs’tan yükselen feryatlar üzerine Başbakan İsmet İnönü; “...Vatandaşlarımıza karşı, Kıbrıs’ta yaşayan ırkdaşlarımıza mükellef olduğumuz vecibeleri yerine getireceğiz... Devlet olarak her meselede iç hayatta olduğu gibi dış münasebetlerinde de kanun nizamına bağlı olan bir devlet ve milletiz. Kanun nizamı haricinde bize muamele ve tecavüz yapmak isteyenlere kuvvetimiz, irademiz sarsılmaz bir surette tesirini gösterecektir.”⁶⁵ sözleriyle tepki ve niyetini ortaya koymuştur.

İnönü’nün bu kararlı tutumunun Makarios tarafından yeterince algılandığını söylemek güçtü. Çünkü Kıbrıs’ta 1954 yılından sonra başlayan mücadelede Makarios, günlük politikada son derece kıvrak ve her kesimi etkileyen bir tarzda hareket ederken, bir lider olarak, öngörülü davranmak hususunda yetersiz kalmaktaydı. Bu öngörüsüzlüğünde, muhtemelen Türkiye’nin müdahalesine ABD, İngiltere ve Sovyetler Birliğinin müsaade etmeyeceğine olan güveninin büyük etkisi vardı. Bu devletlerin engeline rağmen Türk Hükümetinin Ada’ya müdahale kararı aldığı ve bunu uygulamaya başladığı Türk basınında yer almıştı;

“Rumlar ateş kesmezlerse fiili müdahale başlayacak. Diplomatik yollardan yaptığımız teşebbüslerden bir sonuç alınamayınca Türkiye, dün Kıbrıs’a asker çıkarmaya başlamıştır. İnönü mecliste yaptığı konuşmada

⁶¹ Anadolu Ajansı Bülteni, 20 Aralık 1963.

⁶² Anadolu Ajansı Bülteni, 24 Aralık 1963.

⁶³ Bozkurt, 25şubat 1965.

⁶⁴ Rauf R. Denктаş, **Kıbrıs Elli Yılı Hikâyesi**, Akdeniz haber Ajansı yayımları, İstanbul 2008, s.224.

⁶⁵ Akşam, 26 Aralık 1963.

*anlaşmaların bize verdiği müdahale hakkını kullanmaya başladık açıklamasında bulundu”.*⁶⁶

1964 yılına gelindiğinde Başbakan İnönü, Batı devletleri ve ABD ile olan ilişkilerinde değişik bir usul takip edebileceğini ima eden açıklamalarını 14 Mart 1964'te Time Dergisi'ne yapmıştır. Bu yazı Cumhuriyet Gazetesi'nde yayınlanmıştır;

*“Müttefiklerimiz ittifakın dağılması için çalışmakta olan uzak devletler ile yarış etmektedirler. Biz ittifak bozulmasın diye sonuna kadar sabrediyoruz. Müttefiklerimiz bu ittifakı dağıtma gayretlerinde muvaffak olurlarsa, yeni şartlarda yeni bir dünya kurulur, Türkiye de bu yenedünyada kendi yerini alır...”*⁶⁷

Makarios ise aynı tarihlerde, Ada'da tek çözüm yolunun, Kıbrıs halkının self-determinasyon esasına dayanarak kendi istikballerini tayin etmelerine imkân veren sınırsız bir bağımsızlık olduğunu söylemektedir.⁶⁸

Aynı dönemde Metin Toker konuyla ilgili olarak , *“Kıbrıs Adası'nın tamamı, hatta bir parçası üzerinde Türkiye'nin hiçbir zaman gözü olmamıştır. Kıbrıs Ada'sında, Türkiye'yi iki esas ilgilendirmiştir. Ada, Türkiye'nin güvenliğini tehlikeye sokmasın ve Ada'daki Türk cemaat haklarına sahip olarak yaşasın. Kıbrıs'ın İngiliz kolonisi olarak kalması, bu iki hususu sağladığı için, Türkiye Lozan'da, Ada'nın 1960'a kadar süregelen statüsünü kabul etmiştir”.*⁶⁹

Türkiye'nin askeri müdahalede kararlı tutumu bizzat ABD başkanı Lyndon Baines Johnson (1963-1969)'un mektubuyla engellenmiş ve dönemin başbakanı İsmet İnönü ABD'ye davet edilmiştir.⁷⁰

İsmet İnönü 21 Haziran 1964'te konuyla ilgili kalabalık bir grupta Washington'a gitmiş ve 22-23 Haziran'da ABD Başkan'ı Johnson ve ABD Dışişleri Bakanlığı yetkilileriyle görüşmüştür.⁷¹

5 Haziran 1964'te, ABD Başkanı'nın İsmet İnönü'ye gönderdiği ve tarihe “Johnson Mektubu” olarak geçen belge Türk-Amerikan ilişkileri açısından hayal kırıklığı yaratmış ve Türk kamuoyunu uzun süre meşgul etmişti. Nitekim 1964 Ağustos'unda Türkiye'de ilk Amerikan karşıtı gösteri

⁶⁶“Ordumuz Kıbrıs'a Karşı Harekâta Başladı”, **Hürriyet**, 26 Aralık 1963.

⁶⁷ **Cumhuriyet**, 7 Nisan 1964, s.1.

⁶⁸ **Cyprus Mail**, 8 Nisan 1964.

⁶⁹ Metin Toker, “Kararımız Verilmiştir”, **Akis**, 17 Nisan 1964, s.5.

⁷⁰ **Anadolu Ajansı Bülteni**, 05 Haziran 1964.

⁷¹ Mehmet Gönlübol, “Türk-Amerikan İlişkilerinde Genel Bir Değerlendirme”, **Foreign Policy**, C.1, No.4, Aralık 1971, s.14.

yapılmıştı.⁷² Ancak bir buçuk yıl kadar sonra 13 Ocak 1966'da Hürriyet Gazetesi'nde yayınlanan bu mektubun içeriğinde özetle;“*Türkiye'nin bir NATO ülkesiyle savaşa giremeyeceği, şayet Kıbrıs'a böyle bir müdahale neticesinde Rusya'nın bir karşı harekâtı olursa, Türkiye'nin yalnız kalabileceği*”⁷³ hususları vurgulanmaktaydı. Bu aynı zamanda Rum tarafına bir güvence de vermişti. Sonraki dönemde tekrar tedhişe başlamalarında, muhtemelen, Türkiye'nin fiili müdahale yapamayacağı inancının etkisi çok fazlaydı. Burada Türkiye'nin Sovyet Rusya ile tehdit edilmiş olması, Rusya'nın hem Kıbrıs, hem de bölgeyle ne kadar ilgili olduğunu göstermesi açısından da önemlidir. Bu kapsamda Sovyet Rusya'nın Kıbrıs konusundaki tavrına bakıldığında, değişken bir seyir izlediği görülmektedir.

Sovyetler Birliği, Kıbrıs konusunda Makarios'u destekler bir tutum sergilemiş, Türkiye'nin Kıbrıs politikasını tenkit ederek 31 Aralık 1963 ve 7 Şubat 1964 tarihlerinde Türkiye'ye nota göndermiştir.⁷⁴ Kıbrıs uyuşmazlığı konusunda genellikle Makarios'u destekleyen Sovyetler Birliği'nin Kıbrıs meselesinde taraf olmasının altında çeşitli nedenler yatmaktadır. Bu nedenlerden başlıcaları;

- Türk ve Yunan arasındaki ihtilafı körükleyerek, Yunan-Türk kanadı itibarıyla NATO'yu çöktürmek,
- Elenizmi destekleyerek Yunanistan'daki solcu akımı yanına çekebilmek,
- Makarios'un adaya olan hâkimiyetini destekleyerek Kıbrıs'taki önemli komünist kitleyi etkisi altına alıp bir Akdeniz dayanağı elde etmek,
- Boğazlar üzerindeki emelleri ve Doğu illerinde toprak isteği olan Sovyet Rusya'ya karşı güveni olmayan ve dış politikasını da ona göre şekillendiren Türkiye'nin Batı bloğunda yer almasını hazmedememe gibi durumlardır.⁷⁵

Fakat Sovyetler Birliği'nin Akdeniz politikasına Enosis'in ters düştüğünü açıkça anlaması üzerine Kıbrıs politikasındaki tutumunu değiştirmeye başlamıştır. Sovyet Rusya'nın Kıbrıs meselesindeki görüşlerinin değişmeye başlaması ve Türkiye'nin özellikle Johnson Mektubundan sonra, Amerika'ya karşı Sovyet Rusya'nın yanında yerini

⁷² **Anadolu Ajansı Bülteni**, 28 Ağustos 1964.

⁷³ “*Johnson'un Mektubu*”, **Hürriyet**, 13 Ocak 1966.

⁷⁴ A. Aziz, “*1964 Yılında Kıbrıs Buhranı ve Sovyetler Birliği*”, **Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi**, C. 24, Sayı 3 (Eylül 1969), s. 169.

⁷⁵ Bahri Savcı, “*Kıbrıs Anlaşmazlığında Sovyet Rusya'nın Yeri*”, **Cumhuriyet**, 28 Ağustos 1964.

alma gerekliliği sonucu, 30 Ekim 1964 yılında Türk Dışişleri Bakanı Feridun Cemal Erkin'in Moskova'ya ziyareti gerçekleşmiştir. Türk Dışişleri Bakanı Erkin'in Moskova'daki Kıbrıs görüşmelerini Yunan basını şu şekilde yorumlamıştır;

*"... Bu ziyaretin büyük önem taşıdığı şüphesiz. Yunanistan'ın saf idarecileri bile, bu ziyaretin Kıbrıs meselesi ile ilgili olduğunu ve Moskova'yı Türk menfaatlerine zarar vermeyecek bir Türk politikası izlemesi için ikna gayesini güttüğünü kabul etmektedirler. Korkarız ki Erkin, Moskova'da başarı göstermekte güçlük çekmeyecektir. Çünkü Türk ve Rus görüşleri birbirine yakındır. İkisi de Enosis'i reddetmektedirler. Her iki devlet kendi görüşüne göre, Kıbrıs'ın bağımsız kalmasını, her iki topluluğun eşit haklara sahip olmasını, fakat idarenin tamamen Rumların elinde bulunmamasını arzu etmektedirler. Türkiye, Kıbrıs'ın Yunanistan'ın bir vilayeti haline gelmesini, Rusya ise NATO'nun Kıbrıs'a kadar uzanmasını istemiyor..."*⁷⁶

Erkin'in Moskova ziyareti ile Mustafa Kemal (Atatürk) ve Lenin zamanında kurulan Türk-Sovyet dostluğu yeniden kurulmaya başlamış, Türkiye dünya arenasında Kıbrıs meselesinde yalnızlıktan kurtulmuştur. Nitekim 1965 yılına gelindiğinde, Rusya'nın Kıbrıs konusunda Türkiye'nin tezine yakın olduğu haberleri ile bu konuda Türk Hükümeti tarafından, Rusya'nın daha etkin olarak sürece dâhil olması yönündeki talepleri basına yansımaktadır;

*"Rus Dışişleri Bakanlığı beklenen açıklanmasını yaparak federasyon, Kıbrıs için tek çare dedi. Andrei Gromiko, Kıbrıs sorununun çözümü için başvurulacak tek sistemin taksimi idare olacağını açıklamış ve bu yapılırken de Ada'da yaşayan her iki cemaatin meşru haklarının göz önünde tutulmasını istemiştir."*⁷⁷

Yön Dergisinde, Kıbrıs'la ilgili yapılan değerlendirmede, *"Türkiye'nin talihsizliği dostlarının Enosis'çi yani Türk çıkarlarına karşı, dost olmadıklarının ise Enosis aleyhtarı yani Türk çıkarlarına daha yakın bulunması olmuştur. Bu ters durumda Amerika'nın dümen suyuna giderek eninde sonunda Enosis'i kabullenmek zorunda kalmak yerine Türkiye, bu ters durumu düzeltmeli ve ondan yararlanmalıdır"*⁷⁸ ifadeleri Türkiye'nin içinde bulunduğu çelişkiyi ortaya koymaya çalışırken Sovyet Rusya'nın bu dönemde Türk tezine yakın olduğunu da vurgular mahiyettedir.

⁷⁶ Aktaran: **Cumhuriyet**, 1 Kasım 1964.

⁷⁷ *"Federasyon Tek Çare"*, **Milliyet**, 22 Ocak 1965.

⁷⁸ *"Kıbrıs Gerçeği"*, **Yön Dergisi**, 25 Ekim 1964, s.8.

1967 yılı Kıbrıs'ta Rum tedhişinin yeniden yoğunlaştığı ve Türklere yönelik saldırıların artmaya başladığı bir dönem olmuştur. Gerginleşen durum üzerine Türk jetlerinin Kıbrıs üzerinde alçaktan uçuş yapmaları⁷⁹ ve TBMM'nin Hükümete ülke dışına asker gönderme yetkisi vermesi⁸⁰ ABD'yi telaşlandırmış, olası bir Türk-Yunan savaşını engellemek adına Başkan Johnson'un Kıbrıs Özel Temsilcisi Cyrus Vance Ankara'ya gelerek görüşmelerde bulunmuştur. Yunanistan ve Ankara arasında mekik diplomasisini sürdüren özel temsilcinin çabaları, Makarios'un uzlaşmaz tutumuna rağmen, Yunanistan'ın Türkiye'nin şartlarını kabul etmesi ve Ada'daki askerlerini çekmeye başlamasıyla⁸¹ sonuç vermiş ve sükûnet sağlanmıştır. Bu süreç Kıbrıs'ta geçici Türk yönetiminin ilan edilmesi sonucunu da beraberinde getirmiştir.

1970'li yılların başında devam eden sükûnet havası 1974 yılı içerisinde yeniden bozulmaya başlamıştır. 1974 yılı içerisinde Ege'de petrol aramak amacıyla gerginleşen bir ortamda Başbakan Ecevit'in "Tecavüzkâr olmayacağız ama meşru haklarımızı kullanacağız. Ege'de kendi meşru alanımızda elimizdeki plan gereğince petrol aramalarına devam edeceğiz"⁸² açıklaması yapıldığı görülmektedir.

Bu krizden sonra, 15 Temmuz 1974 tarihinde Ada'da Nikos Sampson adında bir EOKA militanı tarafından Yunanistan destekli bir darbe gerçekleştirilmiştir.⁸³ Bununla ilgili;

*"Yunan subaylarının kumandasındaki Kıbrıs Milli Muhafız Birlikleri dün sabah Cumhurbaşkanı Makarios'u görevinden uzaklaştırarak yerine eski Yunan Mukavemet Teşkilatı liderlerinden, Kaymaklı olaylarında Türklere saldıran Rum çetesinin reisi Nikos Sampson'u Cumhurbaşkanı ilan etmiştir. Dün sabah erken saatlerde Milli Muhafız ve Makarios taraftarları arasında başlayan çarpışmaların aralıksız devam ettiği, gittikçe bütün Kıbrıs'a yayıldığı bildirilmektedir"*⁸⁴ bilgisi Türk basınına ulaşmaktaydı.

Türkiye, Ada'daki başta Türkler olmak üzere, tüm halkı korumak adına uluslararası diplomasi yollarını denemişse de, başarılı olamamıştır. Başbakan Ecevit'in İngiltere'ye garantör devletler olarak ortak müdahale teklifi İngiltere Başbakanı Wilson tarafından reddedilmiştir.⁸⁵ ABD Dışişleri

⁷⁹ Anadolu Ajansı Bülteni, 18 Kasım 1967.

⁸⁰ Anadolu Ajansı Bülteni, 19 Kasım 1967.

⁸¹ Anadolu Ajansı Bülteni, 08 Aralık 1967.

⁸² "Ecevit: Barışçı Tekliflerimiz Kabul Edilmedi", Hürriyet, 28 Haziran 1974.

⁸³ Anadolu Ajansı Bülteni, 15 Temmuz 1974.

⁸⁴ "Kıbrıs'ta İç Savaş", Tercüman, 16 Temmuz 1974.

⁸⁵ Anadolu Ajansı Bülteni, 16 Temmuz 1974.

Bakan Yardımcısı ile de görüşen Ecevit, “*Durum çok kötüdür, Yunanlılar Ada’ya devamlı asker yığmaktadır ve bu şartlar altında da zaman faktörü çok önemlidir açıklamasında bulunmuştur.*”⁸⁶

Nihayetinde, Türkiye Ada’ya kendi başına bir harekât yapmaya karar vermiştir; Harekât sabaha karşı 05.00’da başlamış ve Ecevit “Kıbrıs’a barış için gidildiğini”⁸⁷ ifade etmiştir.

Uluslararası camiada Ada’ya yönelik Türk harekâtına genelde olumlu tepkiler gelmiştir. Klerides bu konuda hatayı kendilerinde bularak Rum kesiminde yayımlanan Alithia Gazetesine verdiği demeçte, “...*Kıbrıs’taki Türk azınlığı için bir tehlike bulunmadığı hususunda dünyayı inandıramadık ve belki Kıbrıs’ta Türk istilasını kınayan bir karar alınmasını bu yüzden sağlayamadık...*”⁸⁸ ifadelerini kullanmıştır. Bu kapsamda dünya kamuoyunda harekâtın haklılığını kabul ettirmek açısından Türk diplomasisinin Yunanlılara nazaran daha etkin olduğu söylenebilir.

SONUÇ

Ada’daki Türklerin anavatanlarına bağları ve onlarla politik etkileşimleri ile Rumların Yunanistan’a bağları ve ortak hareket etme politikaları karşılaştırıldığında, Rum toplum liderlerinin, başta Makarios olmak üzere, çoğu zaman Yunanistan’la ihtilaf içerisine düştükleri gözlemlenmektedir. Bu ihtilaf, süreç içerisinde ortaya çıktığı gibi, 15 Temmuz 1974 tarihindeki Nikos Sampson’nun yaptığı darbe sonucunda, Makarios’un canını zor kurtararak Ada’dan kaçması olayında da bariz olarak izlenmiştir. Çünkü Yunanistan’ın Başpiskopos’a güveni yoktur.⁸⁹ Klerides Ada’daki Türk ve Rumların izledikleri politikaları değerlendirirken, “... Yunanistan’la işbirliği halinde kısa orta ve uzun süreli hedefler belirlenmesi ve ona göre bir tutum izlenmesi gerekirken bunun yapılmadığını ve hiçbir zaman böyle hedefler belirlenmediğini, Türk tarafının ise hedefleri

⁸⁶ “Ecevit: ‘Müdahale için 24 Saat Bekleriz’ dedi”, **Tercüman**, 19 Temmuz 1974.

⁸⁷ “*Mehmetçik Kıbrıs’ta*”, **Hürriyet**, 20 Temmuz 1974.

⁸⁸ **Alithia**, 16 Mart 1991.

⁸⁹ Nitekim 1959 yılı içerisinde basına yansıyan haberlerde, Makarios’un Enosis’ten maksadının, birleşmeden sonra büyük Yunanistan’ın başına geçmek olduğu ve Yunan yetkililerin bundan çekindiği ifade edilmektedir. 04 Haziran 1959 tarihli Hürriyet Gazetesinin “Makarios’un Emeli” başlıklı haberinde; “Geçenlerde ‘Journal Amerikan’ gazetesinin Makarios’a dair verdiği bir haber Yunan siyasi çevrelerinde derin etkiler uyandırmıştır. Gazete şunları yazmıştır; ‘Makarios’a dikkat. Yunanlıların lideri olmak istiyor’ Bu durum eskiden beri biliniyor ve tedbirler alınmaya çalışılıyordu. Papaz Makarios’un Yunan hükümeti adına beyanlar vermeye başlaması da Karamanlis’i korkutmakta ve durumunu sarsmaktadır.” görüşlerine yer verilmektedir.

belirlenmiş bir politika izlediğini ve Rumları hatalarından yararlanarak bu politikasını ileri götürdüğünü”⁹⁰ ifade etmiştir.

Diğer taraftan, Dr. Fazıl Küçük bir konuşmasında, “*İnandığımız kutsi bir dava vardı ki, bu Anavatan’a bağlılık ve hürriyet davası idi*” cümlesiyle, Türklerin izledikleri ortak ruhu ve stratejiyi tüm açıklığıyla ortaya koymaktadır.⁹¹

Genel hatlarıyla, incelenilen dönem içerisinde ilgili devletlerin Kıbrıs’a yönelik amaçları ve bu kapsamdaki politikalarına bakıldığında; Yunanistan ve Ada’daki Rum toplumunun, ortaya koyduğu hedeflere ulaşabildiğini söyleyebilmek güçtür. Enosis gerçekleşmemiş ve Türkiye eskisinden çok daha fazla Ada’yla alakadar olmaya başlamıştır. Türkiye’nin Kıbrıs Büyükelçisi Ercüment Yavuzalp’ın ifadesiyle, Rumların tarihte işledikleri sürekli hatanın elde ettikleriyle hiç yetinmeyip, olanak ve güçlerinin yetmeyeceği amaçlar peşinde koşmaları olduğu söylenebilir.⁹² Türkiye ve Ada’daki Türkler açısından, belki de, İngiliz sömürge yönetimi içerisinde tamamen unutulmuş bir Türk varlığının, taraflara kabul ettirilmesi ve Türkiye için hem insanı hem de konumuyla hayati öneme haiz bir bölgede, söz hakkını tekrar elde etmesi bir kazanım olarak değerlendirilebilir. İngiltere açısından, artık II. Dünya Savaşından sonra terk etmeye başladığı, sömürgelerinden biri olarak gördüğü Kıbrıs’tan da çıkarken, bu bölgede çok kritik iki üsse sahip olma hakkını elde etmesi, şüphesiz bir kazançtır. Bu açıdan, İngiltere’nin süreç içerisinde amacının da, Türkiye Yunanistan mücadelesi arasında, böyle bir sonuca ulaşmak olduğunu söylemek çok da abartı olmayacaktır.

Kıbrıs Rum lideri Makarios toplum lideri seçildiği 1950 yılından itibaren Enosis fikrini değişik platformlarda farklı şekillerde dile getirmiş ve Yunanistan’dan destek görmüştür. Türkiye cephesinde zaman içerisinde değişen politikalara rağmen, Rum ve Yunan tarafının Enosis etrafında kenetlendiğini söylemek mümkündür. Nitekim KKTC Cumhurbaşkanı Denктаş, Yunan Dışişleri Bakanı Averof ile ilgili bir anısını anlatırken bu konuyu vurgulamaktadır; “*1960 Kıbrıs Cumhuriyeti ilan edildiğinde, Yunanistan meclisinde muhalefetin ‘sen bu antlaşmayı yapmakla Enosis’i gömdün’ şeklindeki eleştirilerine Averof’un cevabı şu olmuştur; ‘Beyler aklınızı kullanınız, Enosis’e İngiliz koloni idaresinden mi daha kolay gidilir,*

⁹⁰ “*En büyük Hatamız Zürih-Londra anlaşmalarını değiştirmek*”, **Fileleftheros**, 23 Eylül, 1990.

⁹¹ Süheyla Küçük, **Dr. Küçük’le Bir Ömür**, Selen Ofset, Lefkoşa 2009, s.210.

⁹² Ercüment Yavuzalp, **Kıbrıs Yangınında Büyükelçilik**, Bilgi Yayınevi, Ankara 1993.s.38.

yoksa bağımsızlıktan mı?”⁹³ Nitekim, Dr. Fazıl Küçük de Rumların Zürih ve Londra Antlaşmalarını bir sıçrama tahtası olarak gördüğünü ve Türklerin de buna alet olacağını düşündüklerini dile getirmektedir.⁹⁴

Kıbrıs konusunun Türkiye'nin gündemine etkin bir biçimde girdiği 1954 yılından itibaren, Türk Basını'nın konuyla yakından ilgilendiği söylenebilir. Hatta kamuoyunun dikkatinin çekilmesinde ve bir anlamda dönemin hükümetlerinin de ilgilerinin artırılmasında olumlu katkı sağladığı şüphesizdir. Bu kapsamda Hürriyet Gazetesinin diğer gazetelere nazaran Kıbrıs haberlerine daha fazla yer verdiği görülmektedir. Özellikle Rumların Ada'daki tedhiş hareketlerinden kamuoyu haberdar edilerek, bu konuda milli hassasiyetin üst seviyede tutulması sağlanmıştır. Hükümetlerin zaman zaman basının kamuoyunu ajite edici haberlerinden rahatsız olduğu da bir gerçektir. Johnson Mektubu'nun iki yıl kamuoyuna açıklanmaması da, bir anlamda dış siyasi dengelerin gözetilerek, bunun hilafına bir kamuoyu oluşmasını önlemek gayesiyle açıklanabilir. Hükümetlerin yayın organları konumundaki gazeteler bir yana bırakılırsa, (Ulus, Zafer gibi) diğerlerinin Kıbrıs haberleri konusunda objektif olmaya çalıştığı görülmektedir.

Bununla beraber dönem içerisinde yayın hayatına başlayıp yine dönem içerisinde sona ermiş olan Akis ve Kim dergilerinin biraz daha politik davrandıkları söylenebilir. Akis Dergisi'nin, İsmet İnönü'nün damadı Metin Toker tarafından çıkarılması sebebiyle, bir anlamda CHP'nin görüşleri doğrultusunda bir yayın çizgisi izlediği görülmektedir. CHP'nin muhalefette olduğu dönemlerde Kıbrıs politikalarını eleştirirken, iktidar dönemlerinde destekler bir tavır içerisinde olmuştur. Kim Dergisi, daha sol görüşlü bir dergi olarak, genellikle DP hükümetleri ve sağ görüşlü hükümetlerin Kıbrıs politikalarına eleştirel bir yaklaşım getirmiştir. Diğer taraftan, Yön Dergisi (1961-7) sosyalist bir anlayışla demokrasiyi tesis hedefi koymuş aydın hareketinin yayın organı olarak, genellikle entelektüel düzeyde fikir yazılarına yer vermiştir. Kıbrıs konusunda da bu kapsamda yazılar yayımlanmış ve özellikle sağ görüşlü hükümet politikalarına eleştiri getirmiştir. Forum Dergisi (1954-70) ise, yine bir fikir yayını olarak, özellikle DP'ye sert bir muhalefet çizgisi izlemiş, bu kapsamda da Kıbrıs konusunda özellikle DP Hükümetlerinin politikalarını eleştirmiştir.

⁹³ Rauf Denktaş'la 09.12.2010 tarihli görüşme, Lefkoşa.

⁹⁴ Fazıl Küçük, **Mücadelemizin Görkemli Günleri**, KKTC Dış İşleri ve Savunma Bakanlığı Tanıtma Dairesi, Lefkoşa 1998, s.67.

KAYNAKÇA***I-Sürelî Yayınlar******A-Gazeteler***

Akşam

Cumhuriyet

Hürriyet

Milliyet

Tercüman

Halkın Sesi

Bozkurt

Alithia

Cyprus Mail

Fileleftheros

B-Dergiler

Akis Dergisi

Kim Dergisi

Forum Dergisi

Yön Dergisi

Ayın Tarihi

C-Bültenler

Anadolu Ajansı Bültenleri

II-KitaplarAlasya, H. Fikret; **Tarihte Kıbrıs**, Kıbrıs Türk Kültür Derneği, Ankara 1988.Alasya, H.Fikret; **Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Tarihi**, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, Ankara 1987.Arar, İsmail, **Hükümet Programları (1920-1965)**, Burçak Yayınevi, İstanbul 1968.Armaoğlu, Fahir; **Kıbrıs Meselesi 1954-1959**, Sevinç Matbaası, Ankara 1963.Artuç, İbrahim; **Kıbrısta Savaş ve Barış**, Kastaş Yayınları, İstanbul 1989.Berkes, Niyazi; "*Hristiyanlık, Türkiye ve Kıbrıs*", **Yön Dergisi**, 16 Ekim 1964.Bölükbaşı, Süha; "*The Cyprus Dispute and the United Nations: Peaceful Non-Settlement between 1954 and 1996*" **International Journal of Middle East Studies**, Vol.30, No.3 (Ağustos 1998).Denktash, R. Rauf; **The Cyprus Triangle**, George Allen & Unwin, London 1982.Denktaş, R. Rauf; **Kıbrıs Elli Yılın Hikayesi**, Akdeniz haber Ajansı yayınları, İstanbul 2008.Denktaş, R. Rauf; **Rauf Denktaş'ın Hatıraları Cilt 5**, Boğaziçi Yayınları, İstanbul 1997.Druşotis, Makarios; **Karanlık Yön EOKA**, Galeri Kültür yayınları, Lefkoşa 2007.

- Erdilek, Neşe; “*Hükümetler ve Programları*”, **Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi**, C.4, İletişim yayınları, İstanbul 1983.
- Erim, Nihat; **Bildiğim Gördüğüm Ölçüler İçinde Kıbrıs**, Ajans Türk Matbaacılık Sanayi, Ankara 1975.
- Foley, Charles; **The Memories of General Grivas**, Longmans, 1964.
- Gazioğlu, Ahmet; **İngilizler İdaresinde Kıbrıs (1878-1960)**, Cilt I, Ekin Basımevi, İstanbul 1960.
- Gazioğlu, Ahmet; **Enosis Çemberinde Türkler-İngiliz Yönetiminde Kıbrıs (1878-1952)**, Cilt II, Kıbrıs Araştırma ve Yayın Merkezi, İstanbul 1996.
- İsmail, Sabahattin; **150 Soruda Kıbrıs Sorunu**, Kastaş Yayınları, İstanbul 1998.
- Klerides, Glafkos; **My Deposition, Vol. 1**, Alithia, Nicosia 1989.
- Küçük, Fazıl; **Mücadelemizin Görkemli Günleri**, KKTC Dış İşleri ve Savunma Bakanlığı Tanıtma Dairesi, Lefkoşa 1998.
- Küçük, Süheyla; **Dr. Küçük’le Bir Ömür**, Selen Ofset, Lefkoşa 2009.
- Mayes, Stanley; **Cyprus And Makarios**, Putnam, London 1960.
- Oberling, Pierre; **Kıbrıs Faciası**, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1990.
- Vanezis, P.N.; **Makarios:Faith and Power**, Abelart-Schuman Ltd., London 1971.
- Yavuzalp, Ercüment; **Kıbrıs Yangınında Büyükelçilik**, Bilgi Yayınevi, Ankara 1993.
- Zeki, Vehbi; **Kıbrıs Türk Mücadele Tarihi**, C.1, Lefkoşa 1973.

III- Makaleler

- Aziz, Aysel İ.; “*1964 Yılında Kıbrıs Buhranı ve Sovyetler Birliği*”, **Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi**, C. 24, sayı 3(Eylül 1969).
- Feyzioğlu, Turhan; “*Kıbrıs Meselesinde Görüşümüzü Duyurmalıyız*”, **Forum Dergisi**, 27 Nisan, 1954.
- Gönlübol, Mehmet; “*Türk-Amerikan İlişkilerinde Genel Bir Değerlendirme*”, **Foreign Policy**, C.1, No.4 (Aralık 1971).
- Savcı, Bahri, “*Kıbrıs Anlaşmazlığında Sovyet Rusya’nın Yeri*”, **Cumhuriyet**, 28 Ağustos, 1964.

IV. İnternet Kaynakları

http://www.tbmm.gov.tr/kutuphane/e_kaynaklar_kutuphane_hukümetler.html

V. Sözlü Tarih Çalışması

Küçüköğlü, Bayram, **Rauf Denктаş’la Yapılan Görüşme**, Lefkoşa (09.12.2010)